การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิกลุ่มชาติพันธุ์อำเภออรัญประเทศ เพื่อการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย

A Secondary-Data Study of Ethnic Groups in Aranyaprathet for the Creative Development of Thai Dance

มานิต เทพปฏิมาพร [1]

Received 28 July 2025
Revised 9 November 2025
Accepted 11 November 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลทุติยภูมิด้านชาติพันธุ์และวัฒนธรรม 5 กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสระแก้วโดยวิเคราะห์ข้อมูลด้านชาติพันธุ์และวัฒนธรรมของ 5 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ กลุ่มชาติพันธุ์ลาว กลุ่มชาติพันธุ์เขมร กลุ่มชาติพันธุ์จีนและกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามซึ่งอาศัยอยู่ในจังหวัดสระแก้วโดยใช้การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารวิชาการ งานวิจัย และแหล่งข้อมูลเชิงประจักษ์อื่นๆที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาข้อมูลสามารถวิเคราะห์ข้อมูลประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธ์ต่าง ๆ คือ ประเพณีหรือวัฒนธรรมจากวิถีชีวิต ดนตรีที่แสดงถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธ์ เครื่องแต่งกายตามเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ หัตถกรรมหรือประดิษฐกรรมตามวิถีทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์

ข้อมูลดังกล่าวนำไปสู่การกำหนดแนวคิดเพื่อการพัฒนาผลงานสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ไทยรูปแบบระบำ การออกแบบเสื้อผ้า การออกแบบเสียงดนตรีประกอบการแสดงในบริบทใหม่ที่เชื่อมโยงกับรากวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนชาติพันธุ์ในพื้นที่โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างสรรค์องค์ประกอบทางนาฏศิลป์ที่มีความหมายลึกซึ้งและมีอัตลักษณ์ตามลักษณะแต่ละชาติพันธุ์

คำสำคัญ : 5 กลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดสระแก้ว, การออกแบบท่ารำไทย, ระบำชาติพันธุ์

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำสาขาดนตรีและการแสดง คณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพา

Abstract

This academic article aims to examine secondary data on the ethnicity and cultural heritage of five ethnic groups in Sa Kaeo Province. The study analyzes cultural and ethnographic information concerning the Yo, Lao, Khmer, Chinese, and Vietnamese communities residing in the province. Secondary data were collected from academic literature, research studies, and other relevant empirical sources. The findings reveal significant insights into the historical backgrounds, cultural traditions, and ways of life of these ethnic groups, including customary practices, music that expresses ethnic identity, traditional attire, and handicrafts shaped by each group's cultural heritage. These findings serve as a foundation for formulating conceptual approaches to the creation of innovative Thai dance works, particularly in the development of dance compositions, costume design, and musical soundscapes. The study proposes a creative framework that situates these artistic components within contemporary contexts while remaining deeply connected to the cultural roots and lived experiences of local ethnic communities. Ultimately, the research aims to contribute to the creation of meaningful and culturally distinctive elements in Thai performing arts that reflect the unique identities of each ethnic group.

Keywords : Ethno-choreography, Thai Dance Choreography, Five ethnic groups in Sa Kaeo Province

บทนำ

สืบเนื่องจากผู้ศึกษามีความสนใจสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ไทยจากศิลปวัฒนธรรมในเขตภาคตะวันออกของไทยซึ่งเป็นแหล่งอารยธรรมที่ค้นพบร่องรอยอารยธรรมตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ โดยพบแหล่งโบราณคดี จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม งานช่างฝีมือพื้นบ้านและประเพณีวัฒนธรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งภาคตะวันออกของไทยมีพรมแดนเชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้านหล่อหลอมชาติพันธุ์ที่หลากหลายของกลุ่มชนเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน ดังที่ภารดี มหาขันธ์ อ้างถึงในสัณห์ไชญ์ เอื้อศิลป์ (2559) ได้อธิบายถึงลักษณะที่ตั้งของภาคตะวันออกไว้ว่า ภาคตะวันออกของประเทศไทยมีลักษณะที่ตั้งที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภาคตะวันออกทำให้บริเวณนี้เป็นที่ตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มากกว่าหมื่นปี การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในภาคตะวันออกจำแนกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มที่อยู่ตามถ้ำและเพิงผา กลุ่มที่ 2 คือกลุ่มที่อยู่เนินดินที่ราบเชิงเขา และกลุ่มที่ 3 อยู่ตามเนินดินที่ล้อมรอบด้วยป่าชายเลนหรือป่าโกงกางซึ่งสภาพภูมิประเทศของ

ภาคตะวันออกในยุคนั้นพื้นที่บางส่วนเป็นที่ดอนมีน้ำทะเลล้อมรอบซึ่งแตกต่างจากปัจจุบัน

ผู้ศึกษามีโอกาสสำรวจพื้นที่ทางวัฒนธรรมของจังหวัดสระแก้วจึงเกิดความประทับใจความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสระแก้วได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ กลุ่มชาติพันธุ์ลาว กลุ่มชาติพันธุ์เขมร กลุ่มชาติพันธุ์จีนและกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามซึ่งอาศัยอยู่ในจังหวัดสระแก้วเพื่อรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์วิถีชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีที่สะท้อนเอกลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ดังที่วุฒิวัฒน์ อนันตพุฒิเมธ (2565) ได้เสนอข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ 5 กลุ่มในอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้วว่าเป็นดินแดนที่มีผู้คนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มมากขึ้นในแต่ละปี ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองอรัญประเทศประกอบด้วยผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ ส่งผลให้เกิดกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่อย่างเด่นชัด ได้แก่ จีน เวียดนาม ญ้อ ลาว และเขมรดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่วัฒนธรรมของจังหวัดสระแก้วจะมีความหลากหลายเช่นเดียวกัน

การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิด้านชาติพันธุ์และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 5 กลุ่มในจังหวัดสระแก้วครั้งนี้เป็นการรวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนฐานข้อมูลออนไลน์ที่มีความน่าเชื่อถือโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาผลงานสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยรูปแบบระบำที่ได้รับแรงบันดาลใจจากมรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ ลาว เขมร จีน และเวียดนามในอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ผู้ศึกษาคาดหวังว่าผลจากการศึกษาครั้งนี้จะมีส่วนช่วยสร้างองค์ความรู้เชิงวิชาชีพด้านนาฏศิลป์ไทยทั้งในกระบวนการออกแบบภาษาท่ารำ การกำหนดแนวทางการประพันธ์ดนตรีประกอบการแสดง และการออกแบบเครื่องแต่งกายที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์วัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ภายใต้กรอบแนวคิดและหลักการของนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย นอกจากนี้การศึกษาในครั้งนี้ยังมุ่งหวังให้เกิดการต่อยอดคุณค่าและเพิ่มมูลค่าทางวัฒนธรรม (cultural value enhancement) โดยเชื่อมโยงมรดกทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเข้ากับกระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะการแสดงอันจะนำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ด้านศิลปกรรมและส่งเสริมศักยภาพของศิลปะการแสดงไทยในบริบทการพัฒนาวัฒนธรรมร่วมสมัยและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในอนาคต

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิด้านชาติพันธุ์ในอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้วเพื่อนำมาใช้ในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย

ข้อมูลทุติยภูมิด้านชาติพันธุ์และวัฒนธรรม 5 กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสระแก้ว

ฉัตรเกษม ดาศรี (2564) ได้ศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และวัฒนธรรมของอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้วโดยเสนอไว้ว่า อำเภออรัญประเทศเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยชาติพันธุ์เขมร ชาติพันธุ์จีน ชาติพันธุ์เวียดนาม ชาติพันธุ์ลาว และชาติพันธุ์ญ้อ "กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ" คือ กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มคนรุ่นแรกที่ได้อพยพผู้คนเข้ามาอาศัยอยู่ที่อรัญประเทศ ซึ่งถือว่าเป็นเชื้อสายบรรพบุรุษของชาวอรัญประเทศดั้งเดิมซึ่งแรกเริ่มนั้นได้มาตั้งถิ่นฐานที่บ้านดงอรัญ ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้รวมรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ 5 ชาติพันธุ์อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ไว้ดังนี้

1. **กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ** กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อมีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่เมืองเวียงจันทน์ของประเทศลาวในปัจจุบันต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์เมื่อเจ้าอนุวงศ์ผู้ครองเมืองเวียงจันทน์คิดกบฏ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้ส่งเจ้าพระยาราชสุภาวดีไปปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ได้สำเร็จและได้กวาดต้อนชาวเมืองเวียงจันทน์กลับมาที่ประเทศไทย ชาวญ้อจึงได้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ที่ไทยหลังจากนั้นมา บางกลุ่มก็ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่นครพนมและสกลนครและอีกกลุ่มหนึ่งได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่อรัญประเทศ โดยเริ่มแรกนั้นได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านดงอรัญซึ่งต่อมาบ้านดงอรัญเกิดความแห้งแล้งจึงได้ย้ายมาตั้งถิ่นฐานใหม่ที่บ้านอรัญเพราะเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์จึงได้ตั้งถิ่นฐานที่บ้านอรัญมีจำนวนครัวเรือนสิบถึงยี่สิบครอบครัว หลังจากสร้างบ้านเรือนเรียบร้อยแล้วคนในสมัยโบราณมีความเชื่อเมื่อมีการย้ายถิ่นฐานไปที่ใดแล้วไม่คิดที่จะย้ายถิ่นฐานอีกจะต้องมีการตั้งศาลหลักเมืองขึ้นซึ่งเป็นประเพณีของชาวญ้อสมัยก่อนคือเมื่อตั้งบ้านอยู่ที่ใดจะต้องมีหลักเมืองที่นั้นเพื่อเป็นมิ่งขวัญของหมู่บ้านและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ (ฉัตรเกษม ดาศรี, 2564) ดังเช่นเดียวกับการเรียบเรียงข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ในอรัญประเทศโดยศิริกมล สายสร้อย (2551) ได้กล่าวถึงชาวญ้อในเขตอำเภออรัญประเทศไว้ว่าเป็นกลุ่มชาวพื้นเมืองที่มีประชาการมากที่สุดซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวตระกูลหนึ่งที่อพยพมาจากริ่มฝั่งแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศกัมพูชาและท้ายสุดก็เข้ามาอยู่บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชาทางด้านตะวันออกถิ่นเดิมของชาวญ้ออยู่ในแคว้นสิบสองปันนาหรือยูนานต่อมาชาวญ้อบางส่วนได้อพยพลงมาตามลำน้ำโขงตั้งรกรากอยู่ที่เมืองหงสา แขวงไชยบุรีของลาวจึงสันนิษฐานว่าการย้ายถิ่นฐานของชาวญ้อมีสาเหตุสำคัญ 2 สาเหตุคือการถูกกวาดต้อนจากฝ่ายปกครองบ้านเมืองในสมัยนั้นและการย้ายถิ่นฐานเพื่อทำมาหากินในที่อุดมสมบูรณ์ ชาวญ้อในอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้วเป็นชาวญ้อกลุ่มเดียวที่พบในเขตภาคกลางเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมที่อพยพมาจากเวียงจันทน์และท่าอุเทนมาอยู่ในประเทศกัมพูชาบริเวณบ้านกูบใหญ่ กูบน้อย อรัญเก่า (อรัญจ๊ะ) ชาวญ้อมีภาษาที่ใช้ในการสื่อสารคือภาษาญ้อ การพูดภาษาญ้อจะมีลักษณะคล้ายกับภาษาลาวทั่วไปแต่มีน้ำเสียงแหลมแต่อ่อนหวาน การแต่งกายของชาวญ้อผู้ชายจะนุ่งกางเกงขาก๊วย เสื้อคล้ายเสื้อมะฮ่อมมีผ้าขาวม้าพาดบ่าหรือผูกเอว ส่วนผู้หญิงจะนุ่งผ้าซิ่นคั่น เสื้อแขนกระบอก มีผ้าเบี่ยงที่ไหล่ข้างซ้าย ชาวญ้อบ้านอรัญมีความเชื่อการนับถือผีและการบนบานศาลกล่าวซึ่งความเชื่อนั้นจะถูกปรากฏในรูปแบบของพิธีกรรมที่ต้องมีการปฏิบัติ

สืบทอดกันมาตลอด เช่น การประกอบพิธีการบวงสรวงศาลเจ้าพ่อหลักเมือง และการประกอบพิธีบวงสรวงศาลเจ้าพ่อหอสูง อาหารของชาวญ้อนั้นจะเหมือนอาหารพื้นบ้านแถบภาคอีสานของประเทศไทย ชาวญ้อบ้านอรัญมีศิลปะการฟ้อนรำที่ยังคงมีการอนุรักษ์สืบทอดไว้จนถึงปัจจุบันซึ่งการฟ้อนรำของชาวญ้อนั้นส่วนใหญ่จะมีขึ้นในงานประเพณีสำคัญของชาวญ้อบ้านอรัญ คืองานบวงสรวงศาลเจ้าพ่อหลักเมืองและประเพณีงานบวงสรวงศาลเจ้าพ่อหอสูงและอีกงานสำคัญหนึ่งคืองาน 5 ชาติพันธุ์ ประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อบ้านอรัญที่ได้มีการสืบทอดปฏิบัติกันมาอย่างยาวนาน ชาวญ้อบ้านอรัญมีประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ที่แสดงความโดดเด่นของชาติพันธุ์ญ้อบ้านอรัญ คือการมีประเพณีการบวงสรวงศาลเจ้าพ่อหลักเมืองและศาลเจ้าพ่อหอสูงซึ่งเป็นประเพณีที่มีความสำคัญที่ได้มีการสืบทอดปฏิบัติกันมา

2. **กลุ่มชาติพันธุ์ลาว** เป็นที่น่าสังเกตว่าสภาพการตั้งถิ่นฐานชุมชนชาวลาวในอรัญประเทศที่ปรากฏถึงปัจจุบันมีลักษณะแผ่กระจายอยู่ประชิดชายแดนไทยและกัมพูชา สันนิษฐานว่าเป็นจุดมุ่งหมายของผู้ปกครองไทยในสมัยดังกล่าวที่ต้องการให้ชุมชนชาวลาวทำหน้าที่เป็นเสมือนกันชนฝั่งไทยจากวัฒนธรรมเขมรนอกจากชาวลาวกลุ่มแรกที่ถูกกวาดต้อนมาในสมัยรัชกาลที่ 3 แล้วยังมีกลุ่มชาวลาวที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอรัญประเทศช่วงหลังอพยพมาจากอีสานเกิดขึ้นอย่างชัดเจนในช่วงหลังปี พ.ศ. 2500 หลังจากที่รัฐบาลมีนโยบายมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมรวมถึงการต่อต้านการแพร่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์โดยมีการก่อสร้างถนน 9 สายยุทธศาสตร์เพื่อความสะดวกในการคมนาคมขนส่งเพิ่มขึ้นอีกหลายสาย สายสำคัญคือสายเชื่อมอีสานใต้กับภาคตะวันออก (สายบุรีรัมย์ - จันทบุรี) ที่กลายเป็นเส้นทางที่เชื่อมให้ผู้คนชาวอีสานเดินทางมาตั้งถิ่นฐานในอรัญประเทศเพื่อแสวงหาที่ทำกินใหม่ (ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม, http://www.m-culture.in.th/) นอกจากนั้น ผู้ศึกษาได้เรียบเรียงข้อมูลจากการศึกษาเอกสารโดย ศิริกมล สายสร้อย (12551) ได้เรียบเรียงไว้ว่า กลุ่มคนที่พูดภาษาลาวเป็นชนกลุ่มใหญ่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภออรัญประเทศและเชื่อว่าโยกย้ายมาจากหลากหลายแหล่ง ชุมชนชาวลาวในอรัญประเทศมีการรวมกลุ่มกันอย่างมั่นคงและรักษาวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมไว้เป็นอย่างดีคือชุมชนลาวบ้านหันทราย ตำบลหันทราย อำเภออรัญประเทศชื่อ “หันทราย” มีคำเล่าว่าเมื่อถึงฤดูฝนฝนจะตกหนักทำให้น้ำพัดเอาทรายมาทับถมกันจะโดนแสงแดดเผาทำให้ทรายร้อนมากผู้คนที่เดินสัญจรไปมาต้องเดินเท้าเปล่าบนพื้นทรายให้เดินหัน ๆ คือเดินอย่างรีบเร่งคำว่า “ไว” มีความหมายตรงกับคำว่า “หัน” นั่นเอง การแต่งกายของชาวบ้านหันทรายเดิมผู้ชายจะสวมกางเกงขาก๊วยและเสื้อคอกลมผ่าหน้าในเวลาทำงานใส่เสื้อสีเข้มเช่น ดำ น้ำเงิน กรมท่าแต่เวลาไปทำบุญที่วัดจะใส่เสื้อสีขาว ส่วนผู้หญิงแต่เดิมนุ่งผ้าซิ่นมัดหมี่ลายโบราณซึ่งตกทอดมาตั้งแต่อดีตเช่น ลายขอ นาคห้อย หมี่เอ๊ย หมี่ล่ายส่วนใหญ่เป็นผ้าไหมทอด้วยตนเองหรือทอใช้กันในครอบครัว การแต่งกายของสตรีชาวหันทราบคือสวมเสื้อสีดำคอตั้งแขนยาวผ่าหน้าติดกระดุมเงินจะเดินเส้นด้วยด้ายสีสดบริเวณที่เป็นรอยต่อของตัวเสื้อ คอเสื้อและต้นแขนเย็บด้วยมือทั้งตัวเวลาไปวัดจะสวมเสื้อคอกลมสีขาว ส่วนใหญ่เป็นแขนสามส่วนมีผ้าเบี่ยงสีขาวพาดที่ไหล่ซ้ายสิ่งที่ผู้เฒ่าผู้แก่หญิงชาวหันทรายต้องมีเมื่อออกจากบ้านไม่ว่าจะเป็นงานบุญหรืออื่น ๆ คือตะกร้า

ทรงกลมสานด้วยไม้ไผ่ใช้ใส่ข้าวของจำเป็นต่าง ๆ สิ่งที่เป็นแกนกลางของประเพณีพิธีกรรมของชาวลาวบ้านหันทรายคือการนับถือพระพุทธศาสนาและการนับถือผี ผีที่ชาวลาวบ้านหันทรายนับถือคือผีปู่ตาหรือผีตาปู่และทุกชุมชนต้องมีศาลปู่ตาซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณภายในหรือใกล้กับหมู่บ้านมักเป็นบริเวณที่แยกขาดจากเขตเรือนและมีต้นใหญ่ปกคลุมแสดงให้เห็นเป็นเขตเฉพาะที่ใครจะมักตัดโค่นต้นไม้ไม่ได้ ในอดีตมีการบูชาปู่ตาด้วยการฆ่าวัวควายเพื่อประกอบพิธีไหว้ปู่ตา นอกจากนั้นประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตของขาวลาวบ้านหันทรายเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ซึ่งมีประเพณีการเกิด การอุปสมบท การขึ้นสาว การซูสาว การแล่นนำ การฮ้าง การสมรสหมู่ การบายศรีสู่ขวัญหรือการพาขวัญ การเอาขวัญคนป่วย การจัดงานศพหรือประเพณีที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเช่น ประเพณีการเลี้ยงตาแฮกคือเทวดาอารักษ์ที่นาของแต่ละครัวเรือน การทำขวัญข้าว นอกจากนั้นยังมีประเพณีท้องถิ่นเช่น วันสงกรานต์ การสรงน้ำพระ การแห่ดอกไม้ การรดน้ำดำหัว การสรงน้ำศาลปู่ตา เป็นต้น

3. ***กลุ่มชาติพันธุ์เขมร*** จากการศึกษาข้อมูลออนไลน์เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธ์เขมรในอำเภออรัญประเทศพบข้อมูลที่นำเสนอไว้ว่า เมื่อประเทศไทยจำต้องยกมณฑลบูรพาให้แก่ฝรั่งเศสในสมัยพระบาทสมเด็จ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขุนนางไทยที่ทำหน้าที่เป็นผู้สำเร็จราชการปกครองมณฑลบูรพา คือเจ้าพระยาอภัยภูเบศร (ซุ่ม อภัยวงศ์) ได้รวบรวมสัมภาระและบริวารชาวเขมรอพยพติดตามเข้ามาอยู่ในประเทศไทยในราวปี พ.ศ. 2449 ทำให้มีชาวเขมรเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในอรัญประเทศตั้งแต่นั้นมาร่องรอยของชุมชนชาวเขมรในอรัญประเทศปรากฏอยู่ในอดีตคือปราสาทเขาน้อยสีชมพูซึ่งพบจารึกอักษรปัลลวะเก่าแก่ที่สุดเท่าที่พบในประเทศไทยในปัจจุบันและจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในยุคกรุงศรีอยุธยาสมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้ยกทัพไปตีเขมร เช่นเดียวกับสมัยกรุงธนบุรีเจ้าพระยาจักรียกทัพไปตีเขมรในปี พ.ศ. 2324 แสดงว่าในพื้นที่ของอำเภออรัญประเทศในอดีตเป็นเส้นทางผ่านของกองทัพสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและเจ้าพระยาจักรีในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้ยกกองทัพไปปราบเขมรและประเทศไทยได้ปกครองเขมรเรื่อยมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 3 ต่อมาภายหลังเกิดสงครามบูรพาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ทำให้ประเทศไทยต้องสูญเสียเสียมราฐ พระตะบอง มงคลบุรีเป็นผลให้ขุนนางไทยที่เป็นผู้สำเร็จราชการปกครองเขมรในขณะนั้นคือ เจ้าพระยาอภัยภูเบศร (ซุ่ม อภัยวงศ์) ได้รวบรวมสัมภาระรวมทั้งบริวารที่เป็นชาวเขมรอพยพกลับประเทศไทยราว พ.ศ. 2448 เดินทางอพยพผ่านเส้นทางบ้านทัพเสด็จ ตาพระยา อรัญประเทศเข้าสู่เมืองปราจีนบุรี (ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม, http://www.m-culture.in.th/) นอกจากนั้นศิริกมล สายสร้อย (2551) ซึ่งเป็นผู้เรียบเรียงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอรัญประเทศโดยได้กล่าวถึงชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในอรัญประเทศที่ยังคงมีวัฒนธรรม ประเพณีตามแบบเขมรไว้ได้คือชาวเขมรบ้านตุ่น ตำบลบ้านด่าน ชาวบ้านตุ่นมีการดำเนินชีวิตที่มีลักษณะแยกตัวโดดเดี่ยววิถีชีวิตที่เป็นตัวของตัวเองอย่างเหนียวแน่นเกาะกลุ่มในพี่น้องครอบครัวของชาวบ้านตุ่นมีความคล้ายคลึงกับครอบครัวไทยพื้นเมืองคือ พ่อบ้านเป็นหัวหน้าครอบครัวแม่บ้านดูแลภายในบ้าน แม้ว่าชาวบ้านตุ่นจะอพยพ

เข้ามาอยู่ในประเทศไทยนานแล้วแต่ยังคงพูดภาษาเขมรปลูกบ้านเรือนตามลักษณะแบบเขมร เครื่องแต่งกายของชาวบ้านตุ่นเดิมผู้หญิงที่มีอายุนุ่งโจงกระเบนเวลาอยู่บ้านจะสวมเสื้อคอกลมแขนกุด ผ่าหน้าติดกระดุม เวลาออกนอกบ้านจะสวมเสื้อแขนกระบอกมีผ้าสไบคล้องคอส่วนหญิงสาวใช้ผ้าทอพื้นบ้านนุ่งผ้าถุงสวมเสื้อแขนกระบอกผู้ชายนุ่งโสร่งสวมเสื้อคอกลมแขนสั้นมีผ้าคาดเอว ในปัจจุบันแต่งกายคล้ายกับชาวบ้านชาวไทยทั่ว ๆ ไป ส่วนใหญ่ซื้อเสื้อผ้าจากย่านตลาดเพราะสะดวกไม่ต้องทอและเย็บสามารถเลือกตามแบบต่าง ๆ ได้หลากหลาย ชาวบ้านตุ่นมีความเชื่อในด้านไสยศาสตร์ในการดำเนินชีวิตค่อนข้างสูงเช่น พิธีกรรมการโจลมะม๊วด (การเข้าทรงรักษาโรคภัยไข้เจ็บ) การรำแม่มด ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษา ประเพณีขึ้นไหว้ตาปู่หรือเจ้าที่ประจำหมู่บ้าน การเข้าทรงซึ่งเป็นความเชื่อและพิธีกรรมของการรักษาโรคด้วยพิธีกรรมที่มีลักษณะเฉพาะคือ การเลี้ยงผีเขมรเพราะชาวบ้านตุ่นเชื่อกันว่าไสยศาสตร์เป็นเครื่องมือป้องกันตนเองจึงมีการสักยันต์ตามร่างกายและแสดงถึงความมีอำนาจ การรักษาโรค การสร้างความยอมรับของสังคมและเป็นเครื่องมือที่จะทำลายฝ่ายตรงกันข้ามที่มีความขัดแย้งกับตนเองโดยการใช้ไสยศาสตร์ นอกจากนั้นยังพบประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนาเช่น ประเพณีสารทตามความเชื่อว่าผู้ที่ตายแล้วต้องไปอยู่ยมโลก ประเพณีกันเซนซึ่งเป็นการถือศีลนำอาหารไปทำบุญที่วัด ประเพณีที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเช่น ประเพณีแซนแซร์ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การบวช การแต่งงาน ประเพณีเกี่ยวกับการตายยังปรากฏพบอีกว่าการละเล่นของชาวบ้านตุ่นหลังจากลงหลักปักฐานสร้างบ้านสร้างครอบครัวจับจองที่ดินเพื่อประกอบอาชีพทำนาซึ่งเป็นอาชีพที่สืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้ชาวบ้านจะมารวมกลุ่มกันเล่นดนตรีทั้งขับร้องและฟ้อนรำแบบเขมรเพื่อเป็นการผ่อนคลายยามเหน็ดเหนื่อยจากการทำนาเช่น เพลงอาใย (จเรียงอาใย) ร้องด้วยภาษาเขมรเป็นเพลงเก่าที่เป็นเพลงครู เพลงมโหรี เพลงที่ใช้แสดงรำ เพลงที่ใช้ในงานต่าง ๆ และเพลงงานศพ เพลงอาใยแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนหนึ่งเล่นเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงส่วนหนึ่งใช้ในพิธีกรรมทรงเจ้าเพื่อรักษาผู้ป่วย

4. **กลุ่มชาติพันธุ์จีน** ข้อมูลจากศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรมได้เสนอว่าชาวจีนกลุ่มแรกที่อพยพเข้ามาอำเภออรัญประเทศมาจากจังหวัดพระตะบอง ประเทศกัมพูชาชาวจีนกลุ่มนี้ถือว่าตนเองเป็นคนไทยมีถิ่นฐานทำมาหากินอยู่ที่พระตะบองเพราะในขณะนั้นพระตะบองเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2998 ไทยจำเป็นต้องยกพระตะบองเสียมราฐให้กัมพูชาโดยสนธิสัญญาที่ไทยทำไว้กับฝรั่งเศสจึงทำให้คนจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยโดยเฉพาะที่อำเภออรัญประเทศ กลุ่มที่สองอพยพมาจากภาคกลาง เช่น กรุงเทพ สมุทรสงคราม ฉะเชิงเทรา ชลบุรีโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากย่านบางปลาสร้อย กลุ่มชาวจีนกลุ่มนี้มีบรรพบุรุษที่อพยพมาจากประเทศจีนทั้งที่มาโดยเรือสำเภาและเรือกลไฟ ทั้งนี้มีข้อมูลเสดงให้เห็นว่าชาวจีนในอรัญประเทศมีบรรพบุรุษอพยพเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ.2333 เป็นต้นมา ในปี พ.ศ.2443 ได้มีการสำรวจประชากรจีนตามมณฑลต่าง ๆ ของไทยปรากฏว่ามณฑลปราจีนบุรี (ประกอบด้วยเมืองปราจีนบุรี เมืองฉะเชิงเทรา เมืองนครนายก เมืองชลบุรี) มีชาวจีนอยู่ 35,000 คน ในระยะต่อๆ มาชาวจีนดังกล่าวได้อพยพเข้ามาในเขตอำเภออรัญประเทศ ในรุ่นลูกรุ่นหลานและเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนที่เป็นเมืองของ

อรัญประเทศ ระยะแรกชาวจีนแต้จิ๋วเหล่านี้ได้เข้ามาอาศัยอยู่บริเวณหัวเมืองชายทะเลด้านตะวันออกแถบจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี และจันทบุรีแล้วอพยพเข้ามาทำมาหากินในบริเวณต่าง ๆ ในภาคตะวันออกโดยประกอบอาชีพรับจ้างค้าขาย ช่างฝีมือ ฯลฯ ต่อมามีข่าวลือว่าที่อำเภอกบินทร์บุรีซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดปราจีนบุรีเป็นแหล่งทองคำทำให้มีชาวจีนแต้จิ๋วอพยพจากที่ต่าง ๆ และภาคตะวันออกอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อหาแร่ทองคำในอำเภอกบินทร์บุรีเป็นจำนวนมากในปี พ.ศ. 2816 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ (ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม, http://m-culture.in.th/) ดังเช่นเดียวกันกับที่ศิริกมล สายสร้อย (2551) ได้เรียบเรียงประวัติความเป็นมาของชาวจีนแต้จิ๋วในอรัญประเทศประเภทความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี การดำเนินชีวิตไว้ว่า ชาวจีนเริ่มอพยพเข้ามาพำนักอาศัยในประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย ชาวจีนในอรัญประเทศมีหลายกลุ่มแต่กลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุดได้แก่จีนแต้จิ๋วซึ่งส่วนใหญ่อพยพมาทางเรือและตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณทิศตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทยได้แก่เมืองต่าง ๆ ในอ่าวไทยฝั่งตะวันออก ได้แก่ ตราด จันทบุรี บางปลาสร้อย (ชลบุรี) แปดริ้ว (ฉะเชิงเทรา) และในกรุงเทพฯ ถิ่นที่อยู่ของชาวจีนแต้จิ๋วในอรัญประเทศอาศัยบริเวณสองฝั่งถนนสายเจ้าพระยาบดินทร์โดยมีลักษณะของบ้านเรือนเป็นห้องแถวไม้สองชั้น ชั้นล่างเป็นร้านค้า ชั้นบนเป็นที่พักโดยเรียกบริเวณนี้ว่าตลาดนอกส่วนตลาดในเป็นย่านของชาวญ้อ ชาวจีนในอรัญประเทศนับถือ “ปึงเถ้ากงม่า (เจ้าพ่อเจ้า แม่เขาน้อย)” การแต่งกายของคนจีนไม่มีระเบียบแบบแผนขึ้นอยู่กับความสะดวกสบายตามสมัยส่วนใหญ่ใส่สีสว่างชาวนาสวมเสื้อผ้าที่ทำด้วยมือมีสีเข้ม ความเชื่อเกี่ยวกับสีของคนจีนมีสีหลัก 3 สี คือสีแดง สีดำและสีขาว สีแดงเป็นสีเลือดมีทัศนคติด้านบวกเช่นความสุข ความมั่งคั่ง สีดำ เป็นสีที่สกปรก บาป โชคร้ายมีความหมายแง่ลบและสีขาวเป็นสัญลักษณ์ของน้ำนมแม่เป็นสีที่อยู่ระหว่างสีดำกับสีแดง บริสุทธิ์ซื่อสัตย์ บางครั้งใช้ในพิธีศพและใช้ในงานพิธีเฉลิมฉลอง ชาวจีนแต้จิ๋วในอรัญประเทศมีความศรัทธาในศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่เขาน้อย นอกจากนั้นยังสร้างสถานที่ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวจีน ชาวไทยและชนทุกกลุ่มชาติพันธุ์ในอรัญประเทศ ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตตั้งแต่ประเพณีการเกิด การแต่งงานแบบแต้จิ๋ว พิธีกรรมกงเต็ก พิธีกรรมทางศาสนาเช่น ประเพณีตรุษจีน ประเพณีเชงเม้ง เทศกาลไหว้ขนมจ้าง (บ๊ะจ่าง) เทศกาลสารทจีน ประเพณีทิ้งกระจาด เทศกาลไหว้พระจันทร์ เป็นต้น

5. กลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม ดังที่สุทธิพงษ์ เกียรติวิชญ์ และคณะ (2564) ได้ศึกษาวิถีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามตามแนวทางสังคมวิทยาเชิงประวัติศาสตร์ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการวิถีวัฒนธรรมในจังหวัดสระแก้ว จากการศึกษาพบว่าชุมชนมิตรสัมพันธ์ บริเวณถนนมิตรสัมพันธ์ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้วเกิดขึ้นจากการอพยพของชาวนาเวียดนามที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองในประเทศเวียดนามจึงจำเป็นต้องละทิ้งถิ่นฐานเดิมเพื่อแสวงหาโอกาสในการดำรงชีวิต ในช่วงเวลานั้นประเทศกัมพูชากำลังเริ่มดำเนินโครงการก่อสร้างทางรถไฟสายพนมเปญ-มงก๊กบุรี ชาวนาเวียดนามจำนวนหนึ่งได้รับการชักชวนจากชาวเวียดนามที่เป็นเจ้าของที่นาในกัมพูชาให้เข้ามาทำงานรับจ้างทำนาในพื้นที่ดังกล่าวมีชาวเวียดนามอพยพเข้ามาประมาณ 1,500–2,000 คน ต่อมาทางอำเภอได้จัดสรรพื้นที่ดินซึ่งอยู่ใกล้ตลาดและสถานที่ราชการ

ให้เป็นที่อยู่อาศัย โดยใช้ชื่อว่า “หมู่บ้านนิคมญวน” และเทศบาลตำบลอรัญประเทศได้ตั้งชื่อถนนที่ผ่านหมู่บ้านแห่งนี้ว่า “ถนนนิคมญวน” ก่อนจะเปลี่ยนชื่อเป็น “ถนนมิตรสัมพันธ์” ในเวลาต่อมาเมื่อศึกษาเอกสารทางวิชาการของศิริกมล สายสร้อย (2551) โดยศึกษาสภาพสังคมของชาวเวียดนามในอรัญประเทศพบว่า ลักษณะเด่นของชุมชนชาวเวียดนามในอรัญประเทศคือความสามัคคีประเพณีสำคัญของชาวเวียดนามในอรัญประเทศเช่น การแต่งงาน การจัดงานศพ เป็นต้น ลักษณะการแต่งกายของชาวเวียดนามถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวเวียดนามในอรัญประเทศ หญิงแต่งกายเสื้อคอตั้งแขนยาวตัวยาวผ่าด้านข้างทั้ง 2 ข้างตั้งแต่เอวจนถึงแข้งไม่จำกัดสีถ้าเป็นสีดำจะเป็นผ้าแพรสวมกางเกงขาก๊วยสีขาวไว้ข้างในเรียกว่า “อ๊าวหย่าย” ชายแต่งกายเบบเสื้อคล้ายหญิงแต่ใช้สีเข้มและสวมกางเก่งข้างในเป็นขาก๊วยสีขาวหรือสีดำเรียกว่า “อ๊าวหย่ายหรือคางด๊ง” กรรมกรสวมเสื้อแขนยาว คอกลม ไม่คลุมสะโพก สีสด ผ่านด้านหน้าติดกระดุม สวมกางเกงขาก๊วยเอวรูด ตัวยาวถึงตาตุ่มเรียกว่า “อ๊าวบ่าบา” และมีเอกลักษณ์คือ หมวกที่ทำด้วยไม้ทรงป้านแหลมด้านบนเรียกว่า “ง๊อบ” การแต่งกายชุดประจำชาติของชาวเวียดนามในอำเภออรัญประเทศจะสวมใส่เฉพาะในกิจกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่นหรือในพิธีมงคลหรือการเฉลิมฉลองต่าง ๆ และมีอาหารเวียดนามที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชาวเวียดนามได้เป็นอย่างดี

การสร้างสรรค์ระบำชาติพันธ์ทางนาฏศิลป์ไทย

เมื่อได้ศึกษาประวัติความเป็นมา วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของกลุ่ม 5 ชาติพันธุ์ในอำเภออรัญประเทศแล้วก่อนการนำข้อมูลดังกล่าวไปดำเนินการวิเคราะห์เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาแนวคิดเพื่อนำไปใช้ในการสร้างสรรค์ระบำชาติพันธุ์ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการรวบรวมแนวทางการสร้างสรรค์ระบำชาติพันธ์จากผลการการวิจัยและการสร้างสรรค์ ทั้งนี้สาวิตร พงศ์วัชร์และยุทธพงศ์ ต้นประดู่ (2562) ได้ทำการศึกษากลุ่มชนพื้นเมือง กรณีศึกษาจังหวัดภูเก็ต พังงา กระบี่ สู่งานสร้างสรรค์ระบาชาติพันธุ์อันดามัน ได้แก่ ชาติพันธุ์ซาไก ชาติพันธุ์ชาวเล และชาติพันธุ์บาบ๋าโดยแบ่งรายละเอียดการศึกษาเพื่อนำไปใช้การสร้างสรรค์ระบำชาติพันธุ์ ได้แก่ ประวัติความเป็นมา วิถีชีวิตและเครื่องแต่งกาย การพัฒนารูปแบบเครื่องแต่งกาย การประยุกต์อัตลักษณ์สำคัญ นอกจากนั้นยังค้นพบข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ระบำชาติพันธุ์กำแพงเพชร (ม.ป.ป., (https://acc.kpru.ac.th/kppfg/index.php?title=ระบำชาติพันธุ์กำแพงเพชร) ซึ่งได้สรุปไว้ว่า ระบำชาติพันธุ์กำแพงเพชรเป็นการแสดงชุดใหม่ที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อให้เป็นชุดการแสดงประจำจังหวัดกำแพงเพชรเพื่อนำเสนอในเรื่องของกลุ่มชาติพันธุ์กำแพงเพชรเป็นเมืองที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย มีวิถีชีวิต เครื่องแต่งกาย อาหารที่เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นจึงเป็นแรงบันดาลใจให้ประดิษฐ์ชุดการแสดงโดยนำเอาวิถีการแต่งกายของแต่ละชาติพันธุ์มาเรียงร้อยลำดับต่อเนื่องให้เป็นการแสดงชุดใหม่ แต่งคำประพันธ์ บรรจุเพลง บรรจุท่ารำให้สอดคล้องกับเนื้อร้องทำนองให้เกิดสุนทรียทางด้านการแสดงนาฏศิลป์ไทย การแสดงชุดนี้เน้นความงดงามของเครื่องแต่งการแต่ละชาติพันธุ์โดยมีเผ่าม้ง เผ่าลีซอ เผ่ามูเซอ เผ่ากะเหรี่ยง ลั๊ว เย้า ไทยทรงดำ ลาวคั่ง ไทยยวน การแสดงชุดนี้มีความเป็นเอกลักษณ์โดยเด่นคือ การ

แต่งกายประจำชาติพันธุ์ที่สวยงามและเป็นเอกลักษณ์ชัดเจน ออกแบบท่ารำ โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์เยาวลักษณ์ ใจวิสุทธิ์หรรษา ประพันธ์เพลง โดย อาจารย์อนุลักษณ์ อาสาสู้ ออกแบบเครื่องแต่งกาย โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์เยาวลักษณ์ ใจวิสุทธ์หรรษา

ดังเช่นเดียวกับที่อรวรรณ โภชนาธารและคณะ (2563) ได้ดำเนินการวิจัยเรื่องศิลปะการแสดงสร้างสรรค์ : ชาติพันธุ์ของชาวซิงกอราโดยมีแรงบันดาลใจในการนำเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสงขลามาสร้างสรรค์ในรูปแบบของนาฏศิลป์ร่วมสมัยนำเสนอด้วยท่ารำ ดนตรี และเครื่องแต่งกาย การแสดงมีอัตลักษณ์เฉพาะที่บ่งบอกความเป็นชาติพันธุ์ของชาวสงขลาในอดีตที่ยังคงรูปแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาติพันธุ์ให้คงอยู่รวมทั้งสอดแทรกความคิดและวิธีการแสดงแบบร่วมสมัยเข้าไปในชุดการแสดงให้เป็นเนื้อเดียวกันอย่างเหมาะสมเพื่อการสื่อสารกับคนดูในยุคปัจจุบัน ปัจจัยในการประกอบสร้างคือกระบวนการแปรรูปเรื่องราวจากความคิดและจินตนาการให้ปรากฏเป็นภาพร่างการแสดง ประกอบด้วยโครงสร้างกระบวนท่ารำเต้น โครงสร้างดนตรีและโครงสร้างชุดแต่งกาย การออกแบบท่ารำเป็นการสร้างสรรค์ด้วยนาฏยลักษณ์ 2 ลักษณะคือ นาฏศิลป์ไทยและนาฏศิลป์พื้นบ้านโนรา การออกแบบเพลงและดนตรีประกอบการแสดงผ่านการนำบทเพลงเก่ามาประพันธ์ใหม่โดยการปรับเปลี่ยนวิธีการบรรเลง

จากข้อมูลข้างต้นผู้ศึกษาจึงจำแนกข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตโดยวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อแสดงอัตลักษณ์เฉพาะที่บ่งบอกความเป็นชาติพันธุ์สามารถนำไปใช้พัฒนาการสร้างสรรค์ระบำกลุ่มชาติพันธุ์ทางนาฏศิลป์ไทย โดยจำแนกเป็นหัวข้อดังที่ปรากฏตามตาราง ดังนี้

1. ประเพณีหรือวัฒนธรรมจากวิถีชีวิต
2. ดนตรีที่แสดงถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์
3. เครื่องแต่งกายตามเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์
4. หัตถกรรมหรือประดิษฐกรรมตามวิถีทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์

ตารางที่ 1 ตารางแสดงการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิกลุ่มชาติพันธุ์ 5 ชาติพันธุ์ในอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

กลุ่มชาติพันธุ์	ประเพณีหรือวัฒนธรรมจากวิถีชีวิต	ดนตรีที่แสดงถึงอัตลักษณ์	เครื่องแต่งกายตามชาติพันธุ์	หัตถกรรมหรือประดิษฐกรรมตามวิถีชาติพันธุ์
ญ้อ	ประเพณีความเชื่อการถวายปราสาทผึ้ง	ดนตรีจากเครื่องเป่า (แคน)/ปี่อ้อพื้นเมือง และกลองอีสาน	 ที่มา: https://anyflip.com/	ดอกไม้ / อุปกรณ์จากพิธีกรรมปราสาทผึ้ง

กลุ่มชาติพันธุ์	ประเพณีหรือวัฒนธรรมจากวิถีชีวิต	ดนตรีที่แสดงถึงอัตลักษณ์	เครื่องแต่งกายตามชาติพันธุ์	หัตถกรรมหรือประดิษฐกรรมตามวิถีชาติพันธุ์
ลาว	ประเพณีแห่ดอกไม้ พิธีขวัญ	ดนตรีอีสาน	 ที่มา: https://km.sisaket4tribes.com/	ดอกไม้ / บายศรี
เขมร	พิธีทรงเจ้ารักษาโรค (โจลมะม็วด)	ดนตรีอาใย		ขันบรรจุข้าวสาร กรวยใบตอง หยวกกล้วย ถาดไหว้ครู สลาเชอะ
			 ที่มา: https://sk.vru.ac.th/app/ethnicity/khmer.html ที่มา: https://sk.vru.ac.th/app/ethnicity/khmer.html	(ทางมะพร้าวลิดใบออก)
จีน	เทศกาลไหว้พระจันทร์และงานเฉลิมฉลอง	ดนตรีจิ้ว /ทำนองเพลงจีน / กลองจีน	 ที่มา: https://dresses-th.techinfus.com/	มังกรจีน / พัดจีน / โคมจีน
เวียดนาม	ประเพณีแต่งงาน	เครื่องดนตรีจากไม้ไผ่ ดนตรีทำนองเวียดนาม	 ที่มา: https://hienthaoshop.com/product/vietnamese	หมวก

ที่มา: มานิต เทพปฏิมาพร

จากการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิและการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิกลุ่มชาติพันธุ์ 5 ชาติพันธุ์ในอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้วเพื่อนำมากำหนดแนวทางการพัฒนาผลงานสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยรูปแบบระบำที่ได้รับแรงบันดาลใจจากมรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ ลาว เขมร จีน และเวียดนาม ผู้เพื่อการต่อยอดคุณค่าและเพิ่มมูลค่าทางวัฒนธรรม (cultural value enhancement) โดยเชื่อมโยงมรดกทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเข้ากับกระบวนการสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ไทย ผู้ศึกษาจึงดำเนินการสังเคราะห์องค์ประกอบทางวัฒนธรรมจากกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งห้าเพื่อแสดงให้เห็นศักยภาพของมรดกทางวัฒนธรรมในการพัฒนาเป็นนาฏศิลป์ร่วมสมัยผ่านสามมิติสำคัญ ได้แก่ (1) การออกแบบท่ารำที่สะท้อนอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ (2) การประพันธ์ดนตรีที่ผสมผสานสำเนียงพื้นถิ่นกับความร่วมสมัย และ (3) การออกแบบเครื่องแต่งกายที่อ้างอิงรากวัฒนธรรม กระบวนการดังกล่าวช่วยสร้างคุณค่าใหม่ให้แก่ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น และสามารถต่อยอดเป็นต้นแบบของการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในบริบทการพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้อย่างเป็นรูปธรรมเพื่อการศึกษาในอนาคต โดยปรากฏรายละเอียดแนวคิดตามตาราง ดังนี้

ตารางที่ 2 ตารางสรุปองค์ประกอบชาติพันธุ์และแนวทางการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย

กลุ่มชาติพันธุ์	องค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่สำคัญ	แนวคิดท่ารำ (Movement Design)	แนวคิดดนตรี (Music Concept)	แนวคิดเครื่องแต่งกาย (Costume Design)
ญ้อ	ประวัติการตั้งถิ่นฐาน ริมโขง พิธีกรรม บวงสรวงหลักเมือง ความเชื่อผีบรรพชน	ใช้ท่ารำที่มีลักษณะนุ่มนวล เคลื่อนไหวเป็นวงโค้ง สื่อความเคารพต่อบรรพชน	ทำนองลาว–ญ้อ ใช้เสียงแคนหรือเมโลดี้ที่เลียนบรรยากาศลุ่มน้ำโขง หรือดนตรีเครื่องเป่า เช่น ปี่ภูไท	ผ้าซิ่นลายแตงโมหรือดอกแก้ว สีพื้นอบอุ่น ประดับผ้าแพรหรือผ้าขาวม้าประยุกต์
ลาว	วิถีชีวิตเกษตรกรรม ประเพณีผีปู่ตา ลีลาการฟ้อนพื้นบ้าน เช่น ฟ้อนลาว	ประยุกต์ท่าฟ้อนลาวแบบพริ้วไหว เน้นความอ่อนช้อย	ใช้จังหวะลาวดั้งเดิม ผสมเครื่องสายและแคนหรือพิณให้ร่วมสมัย หรือดนตรีโปงลาง	ผ้าซิ่นลายลาว สีแดง–น้ำเงิน–ทอง เครื่องประดับเรียบง่าย อิงแบบพื้นบ้าน
เขมร	ความเชื่อเรื่องผีและพิธีกรรม ศิลปะการรำเขมร	ท่วงท่าคมชัด มือนิ้วแข็งแรง การย่อ–การยก นำท่ารำแบบราชสำนักกัมพูชามาปรับใช้	ใช้จังหวะกลอง เสียงฆ้องและระนาดเขมรประยุกต์ หรือ ดนตรีกันตรึม	โทนสีทอง–น้ำตาล–ดำ ลายผ้าเรขาคณิตเขมร องค์ประกอบศิราภรณ์แบบประยุกต์
จีน	การค้าขาย วัฒนธรรมงิ้ว ความโดดเด่นของท่าทางแบบเส้นพู่กัน	ใช้การเคลื่อนไหวเป็นเส้นต่อเนื่อง คล้ายลายพู่กันจีน ท่ากระโดดหรือหมุนที่เบาและเร็ว	ทำนองจีนเพนทาโทนิก ผสมซอเอ้อหู ขลุ่ยจีน หรือเสียงฆ้องจีนร่วมสมัย	ใช้โทนแดง–ทอง ลายเมฆหรือมังกรประยุกต์ ตัดเย็บรูปทรงกระชับแบบจีน
เวียดนาม	วัฒนธรรมพื้นบ้าน การร่ายรำอ่อนช้อย เครื่องแต่งกาย “อ่าวหญ่าย”	ท่ารำเน้นความอ่อนหวาน ก้าวเท้าเล็กประณีต การใช้แขนคล้ายฟ้อนอ่าวหญ่าย	ทำนองเพี้ยนแบบเวียดนาม ใช้เสียงขลุ่ยและจังหวะเบาๆ มีความพลิ้ว	เครื่องแต่งกายแบบอ่าวหญ่ายประยุกต์ ใช้สีเขียว–ชมพู–ขาว เน้นความพริ้วไหว

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิด้านชาติพันธุ์และวัฒนธรรม 5 กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้วเพื่อออกแบบภาษาการเคลื่อนไหวในท่ารำไทยโดยศึกษาจากข้อมูลทางวิชาการบนสื่อออนไลน์ บทความวิชาการ บทความวิจัยและเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในอรัญประเทศสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้วเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยชาติพันธุ์เขมร ชาติพันธุ์จีน ชาติพันธุ์เวียดนาม ชาติพันธุ์ลาว และชาติพันธุ์ญ้อ

2. จากการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิด้านชาติพันธุ์และวัฒนธรรมเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลทางวิชาการสำหรับการออกแบบท่ารำนาฏศิลป์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์สามารถจำแนกข้อมูลด้านชาติพันธุ์และวัฒนธรรมที่สำคัญและนำมาใช้ในการสร้างสรรค์ ได้แก่ ข้อมูลด้านประเพณีและพิธีกรรม ข้อมูลด้านศิลปะและหัตถศิลป์ ข้อมูลด้านดนตรีตามอัตลักษณ์ชาติพันธุ์และข้อมูลด้านการแต่งกายตามอัตลักษณ์ชาติพันธุ์

อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิด้านชาติพันธุ์และวัฒนธรรมของกลุ่ม 5 กลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้วเพื่อนำมาใช้ในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการรวบรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์และวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อแนวทางการออกแบบภาษาท่ารำที่อิงจากรากวัฒนธรรมของแต่ละชาติพันธุ์ เมื่อได้ข้อมูลจากการศึกษาจะเป็นข้อมูลพื้นฐานช่วยให้เกิดความเข้าใจในอัตลักษณ์ของชุมชนสามารถนำไปวิเคราะห์ สังเคราะห์ความเป็นมาจากอดีตเพื่อนำมาสื่อสารกับสถานการณ์หรือความคิดในปัจจุบันเพื่อนำไปใช้สร้างสรรค์ตามจินตนาการผ่านการตีความบนข้อเท็จจริงและข้อมูลทางวัฒนธรรม ดังที่ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2549) ได้ให้ความหมายของระบำเนื่องมาจากประเพณี พิธีกรรมและการละเล่น รวมถึงระบำที่แสดงเอกลักษณ์ท้องถิ่นไว้ว่า ระบำเหล่านี้ประดิษฐ์ขึ้นจากรูปแบบและวิธีการที่มีอยู่ในกิจกรรมทางประเพณีนั้น ๆ แล้วนำมาปรับเป็นระบำ ส่วนระบำที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อแสดงจุดเด่นหรือเอกลักษณ์ชุมชนเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจของคนในชุมชนและเชิดชูความงดงามหรือเกียรติยศของสถานที่นั้น ๆ เป็นแนวทางการสร้างสรรค์ระบำจากเอกลักษณ์ท้องถิ่น

ดังนั้นการรวบรวมข้อมูลทางวัฒนธรรมก่อนการดำเนินการสร้างสรรค์โดยใช้กระบวนการวิจัยทางนาฏศิลป์ในครั้งนี้จึงทำให้ผู้ศึกษาเห็นว่าการใช้ข้อมูลทุติยภูมิเป็นเพียงจุดเริ่มต้นที่สำคัญแต่ควรต่อยอดด้วยการวิจัยภาคสนาม การสัมภาษณ์ชุมชน และการสังเกตพิธีกรรมหรือการแสดงสดเพื่อให้ได้ข้อมูลทางกายภาพและนัยทางวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้งซึ่งจะส่งเสริมให้ภาษาท่ารำที่ออกแบบมีทั้งความงาม ความหมาย และบริบททางสังคมที่ชัดเจน

หนังสืออ้างอิง

ฉัตรเกษม ดาศรี, ชัยวุฒิ เทโพธิ์, วุฒิวัฒน์ อนันต์พุฒิเมธ, และสุระษา เพชรชื่น. (2564). วิถีวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ บ้านอรัญ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว. วารสารการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์สมัยใหม่, 6(5), 224–233.

ชญาน์นันท์ ศิริกิจเสถียร, สุทธิพงษ์ เกียรติวิชญ์, วุฒิวัฒน์ อนันต์พุฒิเมธ, และณัฐพงษ์ วงค์ไชยสิทธิ์. (2564). แนวทางการบริหารจัดการวิถีวัฒนธรรมชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม ในจังหวัดสระแก้ว. วารสารการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์สมัยใหม่, 6(6), 30–40.

ศิริกมล สายสร้อย. (2551). หนังสืออ่านเพิ่มเติม วิชากลุ่มชาติพันธุ์ในอรัญประเทศ เล่มที่ 1: ญ้อในอรัญประเทศ. โรงเรียนอรัญประเทศ.

ศิริกมล สายสร้อย. (2551). หนังสืออ่านเพิ่มเติม วิชากลุ่มชาติพันธุ์ในอรัญประเทศ เล่มที่ 2: ลาวในอรัญประเทศ. โรงเรียนอรัญประเทศ.

ศิริกมล สายสร้อย. (2551). หนังสืออ่านเพิ่มเติม วิชากลุ่มชาติพันธุ์ในอรัญประเทศ เล่มที่ 3: เขมรในอรัญประเทศ. โรงเรียนอรัญประเทศ.

ศิริกมล สายสร้อย. (2551). หนังสืออ่านเพิ่มเติม วิชากลุ่มชาติพันธุ์ในอรัญประเทศ เล่มที่ 4: จีนแต้จิ๋วในอรัญประเทศ. โรงเรียนอรัญประเทศ.

ศิริกมล สายสร้อย. (2551). หนังสืออ่านเพิ่มเติม วิชากลุ่มชาติพันธุ์ในอรัญประเทศ เล่มที่ 5: เวียดนามในอรัญประเทศ. โรงเรียนอรัญประเทศ.

สัณห์ไชญ์ เอื้อศิลป์. (2563). การเล่าเรื่องประวัติศาสตร์และโบราณคดีภาคตะวันออกผ่านการสร้างบทและการกำกับละครเพลงเรื่อง “เจ้าแม่โคกพนมดี”. วารสารศิลปการจัดการ, 4(1), 99–113.

สาวิตร พงศ์วัชร์และยุทธพงศ์ ต้นประดู่ (2562). การศึกษากลุ่มชนพื้นเมือง กรณีศึกษาจังหวัดภูเก็ต พังงา กระบี่ สู่งานสร้างสรรค์ระบาชาติพันธุ์อันดามัน. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, 15(2), 117-196.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2549). นาฏยศิลป์รัชกาลที่ 9. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม. (ม.ป.ป.). ฐานข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์. http://www.m-culture.in.th/

ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต. (ม.ป.ป.). ข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์. https://langrevival.mahidol.ac.th/ethnic-groups/

วุฒิวัฒน์ อนันต์พุฒิเมธ. (2565). การยกระดับนวัตกรรมทางวัฒนธรรมของ 5 กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษสระแก้ว. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 10(3), 1079–1092.

อรวรรณ โภชนาธาร, ชลธิดา เกษเพชร และสายฝน ฝายเส้ง. (2563). ศิลปะการแสดง: ชาติพันธุ์ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตของชาวซิงกอรา (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์). มหาวิทยาลัยทักษิณ.